

A GYAKORLAT ELMÉLETE: AFRIKAI VÁROS MINT KOLONIZÁCIÓS HAGYATÉK

A. GERGELY ANDRÁS

Az alábbi rövid élményfutamot (szisztematikus kritikai olvasatnak nemigen merném nevezni, inkább a referáló szemlézés tónusát hangsúlyozom) olyan kiadványra számom, mely nem kelet-európai témakörökkel, de „importálható” analógiákkal, s nem utolsósorban univerzális problematikák itthoni értelmezés-árnyalataival teszi gazdagabbá a városkutatások körképét. Garth Myers *Afrikai városok. Új megközelítések a városkutatás elméletéhez és gyakorlatához* című kismonográfiája ilyen „import”-tematika, mely az afrikai városok kritikai vízióit közvetíti, s melyben a harsányan gyors fejlődéstörténetű Nairobi, Lagos, Accra, Dar es-Salaam, Port Elisabeth, Dodoma, Kinshasa posztkoloniális és kozmopolita miliójéről szól a szerző alapos áttekintésben, látványosan bizonyítva gazdaság és társadalomszerkezet, városrészek és belső léptékek általunk nemigen elképzelhető szintű kitettségét, informális irányítás-gyakorlatát, kulturális vagy igazgatási örökségét és perspektíváit.

Midőn a kolonizációs uralom meggyengülése és a háború utáni afrikai önfelzabádítás lázas korszaka megkezdődött, megannyi brit, francia, holland, amerikai kutató (jobbára földrajzosok, régészek, etnográfusok, demográfusok, ökológusok, s néhány fejlesztő közgazdász) ébredt rá – mint kutatási témára is – az afrikai városok változására. Sok százmillió migráció, egész nemzeti gazdaságok vagy nagytérségek teljes ökológiai és társadalomszerkezeti átalakulása zajlott ekkor, nem is volt tehát oktan az érdeklődés, mely a tranzíciót figyelte.

A városkutatás afrikai aspektusai ma már korántsem egy távoli földrész idegen modelljeiként szelektálhatóak, hanem globális világunk nemzetközi összefüggésrendszerébe, életterébe és fejlesztési vagy innovációs térképére rajzolhatóan ott vannak, ahol a nagyvárosok lakossága, migrációs tömegei, kultúrája és válságjelenségei közvetlenül is kopogtatnak az európai ajtókon, „Afrikáról szóló diskurzusban” jelentkezve, elnyomás és uralom mintázatai között olyanokat is kínálva, melyek közöttünk élnek, csupán saját életmódunk térképére még nem rajzoltuk oda őket. Elmélet és kutatási gyakorlat, a gyarmati örökség és vele szemben az erőszak, a biztonság, a sebzettség, a kiszolgáltatottság, a kormányozhatatlanság, a környezetszennyezés, s szegénység határtalan határai és módjai nem tisztán a Los Angelesselel vagy Lyonnal, Pápával vagy Ózddal összehasonlíthatatlanságot tükrözik, hanem a különbségekben rejlő azonosságot, hasonlóságokban meglelt eltéréseket legalább annyira, s a múltból feltűnő életképek hatását (kolonizáció) ugyanúgy, mint a jövő (posztkoloniális) vízióit.

Az afrikai térben, a gyarmatosítás után megmaradt hatások között ez a sajátos, több ezer törzsi nyelv, kultúra, rokonsági kapcsolatrend, életmód-minta, származási leágazás egyvelege a legtöbb kisebb lakónépességi csoportot hasonlóvá teszi egymáshoz. Myers könyve a szemlélet- és kutatástörténet főbb forrásai között kiemelt hangsúllyal mutatja föl a számukra nem szokványos dimenziókat, s keresi érvényüket, korlátosságukat, alkalmazhatóságukat, miközben bizonyossá teszi (ugyan kifejezetten „felháborítóan nagy hibának” nevezi konkrétan), hogy „az” afrikai város nem létezik, nincs sem séma, sem típus, sem témakör, amiben általánosítás lehetősége lenne. A kötet átfogó címe dacára az Afrikáról szóló városkutatási szakirodalom szemlélését végzi el, a „jellemző sokszínűség végtelen tárházát” mutatja be, „beleértve az ide tartozó víziókat, irodalmi és művészeti alkotásokat”, továbbá „a városok diverzitását és a városfogalom sokrétű jelentéseit a kontinensen” (231. old.). Elvont városfogalmakról beszélni tehát (ezek alapján is) ugyanolyan megszálló gesztus, mint maga a kolonizáció kulturális imperializmusa volt (és hatásaiban maradt is). Van azonban megannyi óriásvárosnak kétannyi kistérsége, millióje, ipartelepe, kertsege, gettója, luxuskörnyéke, bevásárló- vagy piachelye, úttalan tere és tértelen útja, melyek párhuzamai nem oly túl távoliak, ha saját külkerületi, rozsdáövezeti, hanyatlani hagyott településeink párhuzamait keressük.

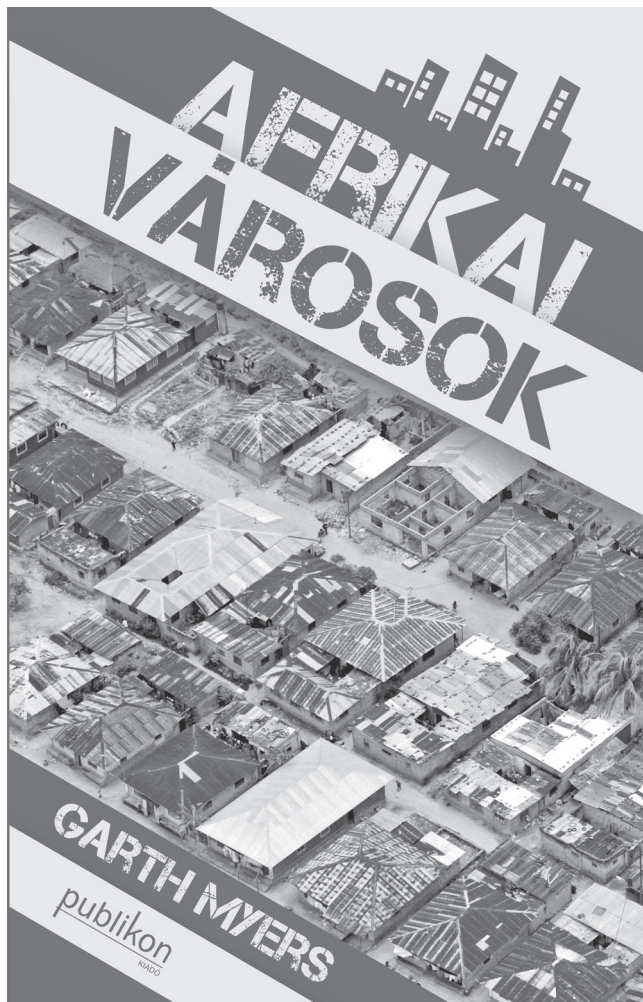
E tekintetben osztani lehet Myers véleményét, már hazai analógiák okán is: „Az afrikai városok a világunkhoz tartoznak. A világ városairól és a globális városokról szóló modellek mégis megfelelnek e kontinens városairól, vagy a margón kívülre helyezik azokat. A városkutatás elmélete és tervezési gyakorlata gyakran jár el hasonlóképpen. Tény, hogy a régió egyike volt a világ városodásában legjobban lemaradt térségeinek, de ez már jó ideje változóban van. Igaz, hogy az afrikai városok közül kevés tartozik a világ legnagyobbjai és leggazdagabbjai közé, egymással és a világgal kialakított kapcsolataik miatt szükséges a vitákat és az oktatásban használt anyagainkat is bővíteni, hogy a kontinenssel is többet foglalkozzanak...” (231. oldal, továbbá 115-117, 80-91, 50-57.).

Ekképpen tárgyalja a nemzetközi összehasonlításba is bevont városelméleti, modellezési, fejlesztési, iparosítási, demográfiai kontextusok mellett a szociálpolitika, az infokommunikáció, a közlekedés, a helyi-térségi közigazgatás és hatalompolitika dimenziói között megújuló-változó várostérségeket, keresve „a jelenleginél életképesebb, nagyszerűbb városkutatás” létrejöttének esélyeit, melynek révén a szaktudomány talán „képes túllépni az Észak és Dél, a (bipoláris világban alkalmazott) első és harmadik világ, a Dél egyes régiói és más nagy térségek közötti szakadék felett” (11. oldal, Tarrósy István szerkesztői előszava).

Ezt az egyenlőtlenségi és alulfejlettségi szintkülönbséget, strukturális örökséget és a „modernitás és fejlődés közötti” mintaválasztási kényszert (21. old.) nemcsak az Afrikáról közbeszédben és víziókban megrekedt helyzetkép, hanem a szakirodalmi pillantások egy része is erősíti. Főképp azért, hogy ha utal is a városmodellezés valamely tudora afrikai példára, akkor inkább hiányosságra és nehézségre, problémára utal, s ha kritikai, materialista vagy progresszív kutatói aspektusok már nem is igen vannak, melyek az afrikai fejlődést élményközelből értékelik, akkor a

Garth Myers
Afrikai városok

Publikon Kiadó, Pécs, 2013. ISBN 978-615-5001-92-5

„nyilvánvaló fejletlenség”, a „roncsnak tekintett” afrikai város víziója egyértelműen a nyugati típusú várossal összehasonlításban deklarál értékrendet, nem pedig helyi, afrikai dimenziók mentén. Pusztán a nyomornegyedek lakhatási adataiból nemigen derülhet ki, miképpen él egy város, mely pedig nem pusztán elképesztően mocskos putrik tömege, nem „környezetszennyezés, ürülék és romlás” közege csupán... – s erre mint Tanzánia városainak húsz éve kutatója, Myers maga is kellő bizonyosságot hoz a kötet (3. fejezet) java részében, ráébresztve Ferguson érvelésének jogosságára is: aki Afrika-kutatással foglalkozik, kötelessége megcáfolni „azt a fajta Afrikáról szóló

közbeszédet”, mely a komparatív gesztussal csakis a lealázást, pótlólagos mentális gyarmatosítás, szcientikus sematizálást tekintti megoldásnak, kutatás és helyismeret nélkül (28. old.). Mint eredetileg zanzibári doktori tanulmányai közben az effajta „feltáró” lekezelést nagy tömegben gyűjtő kutató, az itt felhasznált roppant bőséges szakirodalom ismertetésével is hasonlóképpen elutasítja ezt a torzképet, s fölteszi a posztmodern városkutatás alapkérdéseit a formáktól és sémáktól eltérő „másságok” felé közelítve. Kötetében Lusaka „posztmetropolisz” voltát, Zanzibár neoliberais törekvéseit, Dar es-Salaam vagy Fokváros informális városközösségeit vagy Accra más szempontból transznacionális miliójét, Johannesburg kozmopolita sajátosságait, és további számtalan tervezett vagy spontán módon alakult városformációt is jellemez úgy, hogy közös bennük „a gyarmatosítás után hátramaradt szegénység, elmaradottság és társadalmi-területi egyenlőtlenségek; az informális szektorok és települések problémája; az igazságos kormányzás; az erőszakmentes környezetek összehajszolása, valamint a globalizáció megfelelő kezelése” mint alapvető kihívások, s az ezekre adott „város-válaszok” eltérő volta is mind-mind része kell legyen „az” afrikai város megértésének (39. old.).

Lévén városkutató, kit a hazai terep és az összehasonlítás kísértése kézenfekvően vonz a másfajta szakirodalom olvasására, úgy vélem és igazolhatónak látom, hogy Myers könyve egészen más dimenzióban szól, mint azt európai uniós projektek kapcsán vagy amerikai szakirodalmi források alapján ismerni lehet. Át- és újragondolni készíti a városról való egész elméleti, várostervezési, fejlesztési, kapcsolatrendi, szakszótári-fogalmi összefüggésrendszert. Látható, hogy a történeti ívek mentén a klasszikus, George Balandier-féle „fekete-afrikai városok szociológiája” szemlélet (a bibliográfiában sem szerepel!) a messzi ötvenes-hatvanas évek kutatási valóságában rekedt meg, az euro-amerikai városvíziók pedig a globalizációs kikötők és funkcionális kifutópályák témakörében mérlegelik csupán a földrész perspektíváit, de egykönnyen kicsukják belőle az élő embermilliók (sőt százmilliók!) élethelyzetét, mindennapjait, korcsoportjait, piaci és emberi kapcsolathálóját, uralmi kiszolgáltatottságát, túlélési perspektíváit. Ennek kritikája is e kötet, s annak a keserűségnek is pontosítója, miként marad eredendően marginális egy kutató, ha nem fősodorbeli projektek mentén fogalmaz meg elvont okosságokat és praktikus programokat, s nem akarja-próbálja helyettesíteni egymással a lét meglátását és a kimerevített struktúrák hasznalkulussait.

Két aspektusból nézve is elkötelezett vagyok az Afrika Tanulmányokban írva (a Publikon kiadványáról) és még városról is... – de e vallomás senki olvasót ne kötelezzon arra, hogy ne olvasson bele, s ne jelölje ki a kötet fontossági sorrendben elfoglalt helyét tanulmányai lajstromában! Ha morális kötelesség az Afrika-közhe-lyek kitartó cáfolata, akkor az életközeli alternatív ismeret még inkább az, sőt: jövőérdekű tudás bázisa is. Afrika nélkül saját lét-képtelenségeinket sem értjük (meg) igazán, s a szaktudomány belátásait errefelé terelni ugyancsak komoly feladat marad. Szerencsére, Myers könyve nem kíván megértő belátást sem az olvasótól, sem a szakembertől, sem a társtudományok forgalmazóitól. Egyszerűen csak van, mostantól a polcon, az elérhető fontos források között. S hála ezért a Kiadónak. ☀

PUBLIKON KIADÓ

PÁRSZÁZAS NYÁRI AKCIÓ!

Nyaralás, pihenés, kikapcsolódás és természetesen olvasás!

Vásároljon most könyvet a Publikon Kiadótól néhány száz forintért!

Kákai László: Kik is vagyunk mi? Civil szervezetek Magyarországon: ~~2390 Ft~~ 490 Ft

Kákai László (szerk.): 20 évesek az önkormányzatok (tanulmánykötet): ~~3590 Ft~~ 690 Ft

Tuka Ágnes: Az Európai Uniónk színe és fonákja: ~~2490 Ft~~ 490 Ft

Schweitzer Gábor: A katedrán innen és túl: ~~2790 Ft~~ 550 Ft

Gálosi-Kovács Bernadett: Környezetfejlesztés a kistérségekben: ~~2490 Ft~~ 490 Ft

Wilhelm Zoltán – Kisgyörgy Péter – Déri Iván: Nepál: ~~3980 Ft~~ 700 Ft

Harsányi Iván: A félperifériától a centrum felé – Spanyolország és Portugália történelme a „hosszú 19.” és a még hosszabb 20. században: ~~2990 Ft~~ 590 Ft

Póczik Szilveszter: Az iszlám forradalom ~~2790 Ft~~ 490 Ft

Szabó Gábor: Szétszakadó világunk – A globalizáció emberi jogi kockázatai: ~~2490 Ft~~ 490 Ft

Chris Alden: Kína az afrikai kontinensen: ~~2390 Ft~~ 390 Ft

Tarrósy István: Kelet-Afrika a fejlődés útján: ~~2490 Ft~~ 490 Ft

Mihálffy Balázs: Mpilo – Nem csak mesék Afrikáról: ~~2790 Ft~~ 490 Ft

Csapó Zsuzsanna: Fegyverekkel szemben, fegyverekkel kézben: ~~2790 Ft~~ 590 Ft

Új népvándorlás – Migráció a 21. században Afrika és Európa között: ~~3490 Ft~~ 590 Ft

Cséke Zsolt: Benyovszky Móric és a malgasok földje: ~~3290 Ft~~ 700 Ft

Ternák Gábor: Daktari, Daktari – Egy orvos visszaemlékezései: ~~2590 Ft~~ 490 Ft

Bernát János – Balogh Sándor: Lesotho aranya: ~~1850 Ft~~ 390 Ft

Négy, tetszőlegesen összeválogatott Afrika Tanulmányok folyóirat csak 600 Ft

**A KÖNYVEK MEGTEKINTHETŐK ÉS MEGRENDELHETŐK A PUBLIKON KIADÓ
OLDALÁN ÉS EMAILBEN A KIADO@PUBLIKON.HU EMAIL CÍMEN.**

Az akció 2014. augusztus 20-ig tart.

publikon
KIADÓ

www.publikon.hu